

CONTRIBUCIÓ A L'EPISTOLARI DE VERDAGUER: CINC CARTES DISPERSES EN ARXIUS DE MALLORCA

Ramon PINYOL i TORRENS

Les cinc cartes que publico com a modest homenatge a Joan Torrent i Fàbregas van ser trobades en el curs d'una investigació més àmplia realitzada a l'estiu de 1990 en biblioteques i arxius mallorquins.¹ Es tracta de cinc cartes, inèdites si no m'erro, de les quals només una és autògrafa de Verdaguer (l'adreçada a Estanislau de K. Aguiló) i les altres quatre rebudes pel poeta (dues de Ramon Picó i Campamar, una de Justí Pepratx i una de Francesc Manuel Pau). Les de Picó es guarden a la Biblioteca March de Palma de Mallorca, en el fons de materials d'aquest polígraf, i ignoro com hi van arribar; les de Pepratx i de Pau es troben en el fons Verdaguer de la mateixa biblioteca, i procedeixen, segons sembla, de la col·lecció de l'industrial Lluís Plandiura (Barcelona, 1882-1956), que les devia aplegar juntament amb el notable conjunt bibliogràfic verdaguerià que posseïa i que en bona part o totalment ha anat a parar a la Biblioteca March. La carta de Verdaguer a Estanislau Aguiló es conserva a la Biblioteca de la Societat Arqueològica Lluïana de Palma, entitat que Aguiló presidí des de 1899 fins a 1917.

Seguint els criteris habituals en l'edició de l'*Epistolari de Jacint Verdaguer*, he transcrit fidelment els originals, inclosa l'accentuació i la puntuació. Acompanyo cada carta de l'anotació escaient.

Cartes de Picó i Campamar a Verdaguer

La relació entre Ramon Picó i Campamar (Pollença 1848 – Barcelona 1916) i Verdaguer es devia iniciar, probablement, en els anys 1873-74, arran de la llarga estada que el llavors jove vicari de Vinyoles d'Orís va fer a Barcelona per motius de salut i que es va cloure, a finals del 1874, amb el seu primer viatge transatlàntic. En aquesta etapa, Verdaguer va freqüentar els cenacles literaris catalanistes de la capital i va entrar en contacte de manera especial amb els membres de La Jove Catalunya,² entre els quals es movia activament Picó, que, a més, pertanyia al cercle de Marià Aguiló. Els epistolars de Picó i Campamar, d'altra banda, contenen a partir d'aquests anys referències diverses a Verdaguer, que palesen el tracte entre ambdós escriptors.³

Les dues cartes de Picó tenen un especial interès per fixar les circumstàncies en què l'escriptor pollentí va passar a treballar per a Eusebi Güell i la intervenció que va tenir en aquest afer el poeta de Folgueroles. Ramon Picó i Campamar, casat jove i ben aviat amb fills, va passar una colla d'anys plens d'estretors econòmiques i amb una activitat literària fluctuant.⁴ La primera de les dues cartes, datada del 4 de desembre de 1882 i escrita, com l'altra, amb una bella lletra de callígraf professional, mostra ben clarament l'estat de desànim de Picó, que treballava aleshores a les oficines dels Ferrocarrils de Barcelona a França, on l'escriptor mallorquí Miquel V. Amer, que n'era el cap administratiu, li havia trobat feina. La circumstància fortuïta d'haver de lliurar a Picó un llibre de mossèn Josep Taronjé va fer que Verdaguer conegués la situació de l'escriptor de Pollença i que, colpí pel patetisme piconià, fes gestions amb Eusebi Güell i Bacigalupi, cunyat del marquès de Comillas, per tal d'aconseguir-li un treball millor. Unes gestions que, d'acord amb el que reporta la segona carta, del 14 de gener de 1883, van ser ràpides i fructíferes. Picó va entrar a can Güell pel març d'aquest any i ben aviat es va convertir en l'home de confiança del poderós industrial català. La situació econòmica i social de Picó i Campamar es va consolidar i va suposar-li un canvi radical de vida. La seva dedicació a la literatura, però, va disminuir molt notablement; en canvi, va augmentar —sempre a l'ombra de Güell— el seu paper d'home públic i la seva implicació en el catalanisme.

Carta de Verdaguer a Estanislau de K. Aguiló

Es tracta d'una carta de condol per la mort del seu pare, Tomàs Aguiló i Forteza. Aquest, considerat un dels patriarques de la Renaixença a Mallorca, era cosí i cunyat de Marià Aguiló, amb qui tingué una relació tensa, en especial pel que fa a la valoració del catalanisme i a la unitat de la llengua literària.⁵ No sabem que Verdaguer hagués tingut cap contacte personal o epistolar amb el difunt, com tampoc no sembla que, a excepció d'aquesta carta, en vagi tenir amb Estanislau Aguiló (Palma de Mallorca, 1859-1917). Això no obstant, és obvi que Verdaguer havia llegit l'obra de Tomàs Aguiló i que la valoració positiva que en fa no deu ser purament retòrica.

Verdaguer, en canvi, sí que va relacionar-se amb el polígraf illenc Josep M. Quadrado, col·laborador i amic íntim de Tomàs Aguiló. En una carta a Verdaguer del 3 de març de 1885, Quadrado al·ludia a la «tristor per la mort de mon inseparable Aguiló».⁶ D'altra banda, Estanislau de K. Aguiló, destacat arxiver i historiador, va dirigir durant uns anys el *Bolletí de la Societat Arqueològica Lulliana*, on van aparèixer amb una certa regularitat notícies i ressenyes bibliogràfiques sobre Verdaguer, sovint acompanyades de la reproducció de poemes.

Carta de Francesc Manuel Pau a Verdaguer

La carta de Pau (Barcelona, 1845 – Piera, 1908) és, com tantes altres que ens ofereix l'epistolari verdaguerià, una sol·licitud per utilitzar poemes de Verdaguer; en aquest cas, per editar-ne cinc de musicats per la muller de Pau. Verdaguer, molt probablement, devia concedir el permís, però ignoro, tot i haver-la cercat, si la partitura es va arribar a publicar.

La relació entre Pau i Verdaguer es devia iniciar, com en el cas de Picó, en els anys 1873-1874, arran del sojorn barceloní de Verdaguer. F. M. Pau, antic carlí, pertanyia a La Jove Catalunya (fou secretari de la secció de Lletres l'any 1872 i un dels tres membres de la comissió liquidadora del 1875), col·laborà amb articles de costums a *La Renaixença* i fundà i dirigí el setmanari humorístic *La Cucurulla Roja*. A principis dels anys 80, en companyia d'Iu Bosch, s'instal·là a París, on es dedicà als negocis. Mantingué, però, el contacte amb Catalunya (fou el promotor de l'Hotel Internacional de l'Exposició Universal de Barcelona de 1888, encarregat a Domènech i Muntaner) i una certa relació amb la literatura catalana (en 1885 fou mantenidor dels Jocs Florals de Barcelona i l'any següent hi dotà un premi extraordinari per a monòlegs en prosa). No obstant això, no ens consta que estigués relacionat d'una manera especial amb Verdaguer i, de fet, no coneixem cap referència en aquest sentit ni tenim altre testimoni epistolar que la carta que ara publiquem. No sembla, doncs, que la relació entre ambdós ultrapassí la simple coneixença, aprofitada per Pau per donar compliment a les afeccions musicals de la seva muller. En tot cas, però, permet de constatar, una vegada més, l'admiració que despertava l'obra verdagueriana en certs sectors del públic català i de manera especial entre els emigrants cultes.

Carta de Justí Pepratx a Verdaguer

L'amistat entre el notari i escriptor rossellonès Justí Pepratx (Ceret, 1828–

Perpinyà, 1901) i Verdaguer devia iniciar-se, segons Torrent i Fàbregas, en un dels sojorns que el poeta de Folgueroles va fer al balneari de la Presta (Alt Vallespir) en els anys 1879 o 1880.⁷ En tot cas, a la tardor de 1881 ja van anar junts d'excursió a les Corberes, segons reporta Casacuberta,⁸ i ben aviat les seves relacions assoliren una gran cordialitat. L'epistolari verdaguerià publicat recull una part important de les cartes de Pepratx a Verdaguer —i el fons Verdaguer-Panadès en serva 9 d'inèdites—, que tenen un interès remarcable per documentar l'expansió de la Renaixença a la Catalunya Nord, el procés de traducció d'una part considerable de l'obra verdagueriana al francès i, en especial, la recepció de l'anomenat «cas Verdaguer» per part dels catalans ultrapirinenics i de les actuacions que aquests van fer a favor de l'autor de *Canigó* en aquells anys. En aquestes actuacions Pepratx hi va tenir un paper

destacadíssim, fins al punt que Joan Torrent l'ha qualificat d'«amic fidelíssim», «defensor a ultrança seu allà i ací en els dies de prova», quan Verdaguer «es veurà abandonat pels lletrats catalanistes, amics seus d'antany, de Barcelona.»⁹

La carta que publiquem és de finals de 1894, quan Verdaguer, iniciada però encara no consumada la ruptura amb el seu cercle íntim, residia al santuari de la Gleba. Pels comentaris de Pepratx, es pot inferir que el notari rossellonès no estava gaire al corrent de la situació real de Verdaguer ni de les dimensions que anava prenent el conflicte. Les seves informacions sobre Verdaguer provenen, segons diu, dels «seus bondadosíssims cosins [el matrimoni Verdaguer i Callís]», que en cada carta «tenen cuydado de parlar del cenobita de la Gleba». Com és ben sabut, en aquells dies Narcís Verdaguer va tenir una actuació clarament decidida a favor de l'estratègia Morgades-Comillas per reduir el capellà-poeta i en la campanya que avui qualificaríem de «desinformació» o «contrainformació» envers els amics —entre els quals, i per la posició que ocupava entre els rossellonesos, no devia ser oblidat Pepratx— i les coneixences de Verdaguer. Justí Pepratx alludeix al començament de la seva carta a una tramesa a la Gleba d'un exemplar la cinquena edició de la seva traducció de *L'Atlàntida* i comenta que no sap si Verdaguer l'ha rebuda. Aquesta tramesa devia fer-se quan el poeta, durant la segona quinzena de desembre, havia anat, mig d'amagat, a Mallorca, a demanar ajut a l'arxiduc Lluís Salvador d'Àustria. Aquest viatge, envoltat de misteri i que Torrent i Fàbregas ha reconstruït amb la seva minuciositat habitual,¹⁰ va posar molt nerviosos Morgades i Verdaguer i Callís, fins al punt que aquest darrer va traslladar-se a Miramar a primers de gener de 1895 per entrevistar-se amb l'arxiduc. Torrent es pregunta per l'objecte d'aquest viatge en aquests termes: «¿Fou degut a un pla convingut amb el bisbe per tal d'explicar a l'arxiduc un pretès estat anormal del nostre poeta i a desvirtuar allò que li hagués pogut contar?»¹¹ No sembla que pugui dubtar-se que aquest fou l'objectiu —tot i que Torrent, amb la prudència que el caracteritza, no ho afirma explícitament—, però, com constata Torrent, l'arxiduc no va fer gaire cas de les explicacions de Narcís Verdaguer: no sols no va suspendre l'ajut econòmic que havia concedit al poeta sinó que tot seguit el va començar a fer efectiu.

El cos central de la carta de Pepratx està dedicat a comentar que té molt avançada la traducció al francès de *Roser de tot l'any*. Val a dir, però, que aquesta versió, que no sabem si mai es va arribar a acabar, ha restat inèdita. S'ha de remarcar, finalment, el fet que Pepratx consulta amb l'autor aspectes diversos de la traducció, una pràctica habitual entre els traductors de Verdaguer, com ens permet de constatar tant l'epistolari ja publicat per Torrent i Casacuberta com l'epistolari conegut però que encara resta inèdit.

Notes

1. Per a aquell treball de recerca em va ser concedit un ajut de la Institució de les Lletres Catalanes en la convocatòria de 1990 en l'apartat d'«Ajuts a la investigació sobre moviments, obres i autors de la literatura catalana contemporània».

2. En dues sessions solemnes de La Jove durant el 1874 hi van ser llegits poemes de Verdaguer (cf. Margalida TOMÀS, *La Jove Catalunya. Antologia*, Barcelona, La Magrana, 1992, pàgs. 231-232).

3. A part de les cartes que contenen els volums de l'*Epistolari de Jacint Verdaguer*, hi cartes inèdites de Picó al Fons Verdaguer-Panadès (sobre aquest conjunt epistolar veg. Josep M. SOLÀ i CAMPS i Ricard TORRENTS, *El fons Verdaguer Panadès, una nova i valuosa aportació a l'epistolari verdaguerià*, *Anuari Verdaguer* 1989, pàgs. 21-36), i moltes referències a l'epistolari amb Tomàs Forteza, també inèdit, conservat a la Biblioteca de Catalunya (veg. Pere BOHIGAS, *L'epistolari de Ramon Picó i Campamar adreçat a Tomàs Forteza*, «Homenatge a Francesc de B. Moll/2», *Randa*, 10 (1980), pàgs. 107-116) i, encara, en el carteig que va mantenir amb Costa i Llobera (aquest epistolari, parcialment inèdit, es troba a la Biblioteca March de Palma de Mallorca).

4. Per a la bio-bibliografia de Picó, veg. Margalida TOMÀS, *Ramon Picó i Campamar*, *Randa*, IX (1979), pàgs. 159-170, i les seves introduccions a Ramon Picó i CAMPANAR, *Obra poètica* (Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1983), pàgs. 5-19 i *Discursos i parlaments* (Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1985), pàgs. 5-15.

5. Cf. Joan MAS i VIVES, *Tomàs Aguiló i la Renaixença*, *Randa*, 1 (1975), pàgs. 63-88 i la introducció a Marià AGUILÓ, *Poemes inicials* (Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1990), esp. pàgs. 10-26.

6. *Epistolari de Jacint Verdaguer*, vol. IV, Barcelona, Barcino, p. 219.

7. *Primers contactes de Verdaguer amb els catalans del Rosselló*, *Faig*, núm. 29 (novembre de 1987), p. 32.

8. *Estudis sobre Verdaguer*, Vic, Eumo/Barcino/Institut d'Estudis Catalans, 1986, p. 170.

9. Op. cit. en la n. 7, p. 33.

10. *Mossèn Cinto a la Gleva*, Barcelona, Barcino, 1965, pàgs. 221-231.

11. Op. cit. p. 230.

I

[Barcelona], 4 Desembre 1882

Molt Sr. meu y amich:

Rebí la vostra juntament ab la de Mossen Taronj¹ y els dos exemplars de ses *Inspiracions*.²

Sento que l'ignorancia en que estava Mossen Taronj¹ de mon actual domicili l'obligás á molestarvos per fer arribar á mes mans dits exemplars; per altre part me'n alegro, puix gracies á n'aixo he sabut noves de vos.

Me parlau de la Mussa... débil y malaltissa de natural, els xiulets de les locomotores³ l'esglayaren y fogí per no tornar. R.I.P.— Volau vos y que volin aquells que tenen ales y espay; jo no puch pendre la volada⁴. Per mos pecats

he de romandre associat en terra, aquí en aquest recó d'oficina ahont estich esperant que l'abatiment y el desencant, que s'han ensenyorit temps ha de tot mon ser, decretin la meua jubilació, per anarmen á reposar en el cementeri.

Es sempre amich vostre y S.S.

Q. B. V. M.

Ramon Picó i Campamar

Vostre casa: Carrer del Regomir N° 1 - 4°

1. Josep Taronji i Cortès (Palma de Mallorca, 1847-1890), eclesiàstic i escriptor. Tota la seva trajectòria va estar marcada per la seva condició de xueta, que el va portar a mantenir sorollosos polèmiques sobre aquesta qüestió, en especial la que va sostenir amb Miquel Maura i Muntaner, i que va recollir a *Algo sobre el estado religioso y social de la isla de Mallorca* (1877). Picó va col·laborar a difondre a Barcelona les denúncies de Taronji i va aconseguir que el 31 d'octubre de 1877 aparegués a *La Renaixença* una carta pública sobre el tema signada per quaranta-dos escriptors catalans de tendències ideològiques molt diverses, entre els quals figurava Verdaguier. Autor de nombrosos articles, Taronji es va destacar sempre per una aferissada defensa de la unitat de la llengua catalana. És autor de poesies en català —recollides en part a *El trobador mallorquí* (1883)— i en castellà. D'altra banda, la rica anotació de l'*Epistolari de Jacint Verdaguier*, vol. VI, cartes 654 i 661, i vol. VII, carta 754, ens informa que Taronji va traduir al castellà l'oda *A Barcelona* i *Los dos campanars*, publicades a la premsa de Granada —d'on va ser canonge uns anys— i que, a més, va intentar d'obtenir, amb la intercessió de Collell davant del marquès de Comillas, la canongia de Barcelona que Verdaguier havia refusat a la primavera de 1885.

2. Es tracta del recull de poesies en castellà *Inspiraciones* (1882).

3. Cal recordar que en aquest moment Picó treballava a les oficines de la Companyia dels Ferrocarrils de Tarragona a Barcelona i França (TBF).

4. *pendre la volada*: a sota, ratllat, *seguirvos*.

II

[Barcelona], 14 Janer 1883

Molt Sr. meu y amich:

A la fi, després de haver anat quatre vegades á ca'l Sr. Güell sense haverlo pogut veure may, al tornarhi avuy dimarts he tengut el pler de veure'l y parlar ab ell. M'ha rebut molt bé, gracies á sa bondat y á vostra bona recomendació; hem parlat una bella estona y he sortit de sa casa ab la consoladora promesa de que s'interessará per mi.¹

Sia'l que's vulla el resultat de l'entrevista tenguda ab el Sr. Güell he d'agrahirvos, com vos agraesch de tot cor l'ocasio que m'heu proporcionat de

conéxe'l y l'amorós interes que per mi'us heu pres. Que Deu vos ho pach. No'u oblidará may vostre afectíssim amich y SS.

Q. B. S. M.

[Ramon Picó i Campamar]²

1. No sabem en quina data exacta Picó va entrar a treballar a la casa Güell, però devia ser pel març d'aquell any; si més no, és el que es pot inferir del passatge següent d'una carta que li va enviar Costa i Llobera el 30 de març de 1883: «per Mossen Cinto que de passada vengué á Mallorca [*es tracta d'una escala en el viatge per la costa d'Àfrica que realitzà amb el marquès de Comillas*], com supòs que sabrás, vaig tenir notícies teues: ja era hora de tenirne. En Tomás Forteza me digué que ja no estaves a la Secretaria del Sr. Amer, sino en una casa de comerç que t'oferia millors condicions. Estich content d'aquest canvi y desitj que les ventatjes sian de consideració. Supòs qu'apesar de tot, haurás romás bon amich ab lo Sr. Amer que tant te distingia.» (*Epistolari de Miquel Costa i Llobera amb Ramon Picó i Campamar*, edició a cura de Bartomeu TORRES GOST, Palma de Mallorca, Ediciones Biblioteca Bartolomé March, 1975, p. 162).

2. Va sense signatura, però és indubtablement de Picó. Potser es tracta d'un esborrany, ja que l'escriptor mallorquí generalment solia fer-ne abans de donar un autògraf per definitiu.

III

Barna 23 des^e 1884

+

S. D. Estanislau Aguiló

Caríssim amich y senyor:

Deu concedesca á V. y á tots los seus molts anys de vida per pregar per pregar per l'ànima de son pare,¹ que al cel sia. Una sola vegada lo vegí y m recordo y no oblidaré sa venerable figura, com no oblidaré l'efecte que m feren ses balades,³ al caure, fa vint anys en mes mans. Desde llavors á cents s'en han escrit en catalá, mes jo espero encara dotze balades com aquelles.

Ses obres faran que no s'esborre son nom en los llibres de la patria y ses virtuts l'hauran escrit en lo llibre de la vida.

En la Gloria nos vejам tots ab ell! Deu los do á vostés un bon conort com los el desitja son afm en Jesus y Maria,

Jacinto Verdaguer, Prebere³

1. Tomàs Aguiló i Forteza (Palma de Mallorca, 1812-1884), fill de l'escriptor Tomàs Aguiló i Cortès, va ser catedràtic d'Institut, periodista prolífic i poeta bilingüe. D'ideologia molt conservadora en política i religió, es va destacar com un dels màxims poetes romàntics mallorquins. La seva producció en llengua autòctona, minoritària en relació a la castellana, publicada amb el títol de *Poesies fantàstiques en mallorquí* (1852), és considerada la part més reexida de la seva obra.

2. Són les *Poesies* citades en la nota anterior, on, amb un llenguatge mallorquí d'una gran riquesa, assaja amb habilitat i un bons resultats el gènere de la balada.

3. Es tracta d'una tarja de visita amb el nom de Verdaguer imprès, rubricat a mà.

IV

París, le 30 Septembre 1892¹

Estimat amich y mestre:

Me veig obligat á demanarvos un favor, qu'al fi y al cap es en profit de nostra dèria lo renaixement artístich de Catalunya.

La esposa mia ha posát en música pera cant y piano las vostras hermosas produccions:

«La cegueta
Lo liri blau
L'enterro d'un nen
La boyra
L'esposa del escultor»

y deixanthi apart lo mérit que tinga aquell treball pels que hi entengan, puch assegurarvos qu'ha resultat l'ayre just dels vostres cants.

Mes per propaganda que per profit material, ja que siga'l que vulga l'acceptació qu'al públich mereixi lo tomet, de cap modo pagarà los gastos d'edició, lo posarém á la venda á París y á Espanya.²

¿Podém comptar ab vostra autorisació?

Sempre amich y servidor vostre

Manuel Pau³

1. Porta una capçalera tipogràfica que diu: F. M. PAU, 3, RUE LAFFITTE, Télégramas PAU.BOURSE.PARIS.

2. No sé si van arribar-se a editar aquestes partitures. Malgrat la recerca que n'he fet, no les he pogudes trobar.

3. Sobre la vida i l'obra de Francesc Manuel Pau (Barcelona, 1848 – Piera, 1908) no

existeix pràcticament bibliografia; provisòriament, vegeu, per a la biografia, *La Lectura Popular*, vol. XI, pàgs. 33-34, i per a l'obra narrativa, Enric CASSANY, *El costumisme en la prosa catalana del segle XX* (Barcelona, Curial, 1992), esp. pàgs. 167-173 i diverses referències fàcilment localitzables mitjançant el complet índex de noms del volum.

V

Perpinyà, vigili de Nadal de 1894

Mossen Jacinto Verdaguer á Nostra
Senyora de La Gleva

Mon estimat amich y Mestre:

Li he dirigit ja fá alguns días un exemplar de la nova edició de ma traducció de la seva epopeia immortal. La deu haver rebuda en sa actual morada, ahont he pensat que le tenia d'endressar. A l'ocasió, tindrà á bé de me donar son parer, sa opinió sobre algunas correccions que hi he fetas; y també sobre la obra tipografica dels Srs. Hamelin. A mi'm sembla que'ls dits senyors s'han verdaderament lluit. Mentres li haja pervingut l'unich exemplar, tan aviat m'ho haja senyalat, li'n enviaré 4 ó 5 de més, o'ls que'm dirá V., pera regalar á sos amichs que vulga V. mateix. N'he enviat un als marquesos, al S. Güell, y també á Mossen Collell y als seus cosins de Barcelona, los amables D. Narcís y sa dignissima esposa. També n'he dirigit un al Sr. Bisbe de Vich.

Ne voldria dirigit un á la Senyora Reyna, mes no sé com ho fer y a qui endressarlo. Donguime indicacions si esta servit pera valermen.¹

Un exemplar ha ja fet via cap á Madrid á la direcció de D. Menendez Pelayo, y sería convenable que la Reyna Regent tinguésne un tom [a no] més tardar. Aquesta edició, la quinta, será probablement la ultima que publicaré.² Sía lo que sía, me faig vell, y no'm veig lo poder esmenar altra vegada ma pobre traducció. Ha de quedar forsosament com está ara.

Encara que V. no m'haja escrit temps ha, no dexo pas de tenir novas de V. de quant en tant. En cada carta dels seus bondadosissims cosins, un y altra tenen cuydado de parlar del cenobita de la Gleva. No li haig de dir si me ve de grat. Per ells ha sapigut V. que vaig acabant la revista y la coordinació dels pensaments religiosos. Aquesta m'ha ocupat prou. Pero penso que l'hauré acertada traduhint seguidament com los havia publicat la Veu de Catalunya³, los he tingut de confrontar primer ab la orde que van en lo llibre del any corrent; y es ab aquest que m'ha semblat mes bé conformarlos. M'ha demanat aixó un xich de temps; pero, ara que quasi esta llest, estich satisfet del método; y perque may mes s'haja de conturbar y cambiar la orde diaria, he tret de las fetxas indicadas en lo llibre las festas movibles, o millor dit, los

pensaments adequats á las festas movibles, y aquestos aniran portats separatament á la fi de tots los altres. ¿Que li sembla aquest arreglament? Així seran publicats si li convé.

Ara li demanaré explicacions sobre termes que no entench bé:

En lo vers del dia 7 de janer: tremolaran de por *los ossos* de la terra seria *questio des ossements* de la terra, ó *des ours*?

En lo vers del dia 2: dols Amor meu, mon *salteri* y ma gloria. -Es del *psalterion*, instrument ó del *psautier* llibre dels salms, que es *questió*?

Que vol dir la *Transververació* del *Cor de Santa Teresa*?

Que es lo *Clavell de pastor*? No seria pas una especie salvatge de Giroflée?

Que significa lo mot *gaviejar* del dia 3 d'octubre?

St. Pere Crisolech, no seria *St. Pierre Chrysologue*?

Quina flor es en francés la *lliroya*?

Aquest vers: *cada espina es una rosa* del dia 6 d'octubre se ha de traduir: *chaque epine est une rose*, o bé: *chaque rose est une rose*?

Y'l titol mateix del llibre que li pareix. No valdria mes posar: *Rosier perpétuel* y no pas *Rosier de toute l'année*; y després *Pensées pieuses pour chaque jour de l'année*, y no: *Journal de pensées pieuses*?

Com millor li semblará, aixís ho posaré. En tot lo més primer del any nou compte estara llesta ma traducció; mes li diré una vegada encara, per mes que haja fet y fassa, no'm satisfia completament ni bastantment. Sempre hi haurá, no diré pas solsament expressions, paraulas, mes sobretot figuras, metàforas y cosas que son tan hermosas en la nostra materna llengua y que no'm semblan fer per la francesa, que te altre gení y res de la ingenuitat de la dels nostres pares. Per lo tant en aquesta publicació convé que hi vaja al costat lo text catalá com en lo Somni de sant Joan. Y aquí tancaré ma carta que era començada la vigili de Nadal, y represa tres vegadas y deixada per varis destorbs fins avuy dia de Sant Joan, apostol,⁴ en que la termino, desitjantli un bon any, y ab la salut, tota mena de plahers espirituals que son los que mes agradan á ánimas com la seva. Prego entretant al bon Deu que'ns deixi tornar á veurer com l'any que s'acaba, puix tenim projectat, ab sa gracia y son voler, de tornar, al mes de maig ó juny, á fer una passada al paradís terrestre de Caldetas.⁵

Lo abraça donchs de tot son cor aquest son devot servidor y amich en Jesus y María

Justí Pepratx

1. La traducció francesa en vers de *L'Atlàntida* feta per Pepratx anava dedicada a la reina d'Espanya, cosa que valgué al traductor la concessió de la creu de Carles III per part del govern espanyol. Sobre les traduccions al francès d'aquesta epopeia, veg. Joan TORRENT i FÀBREGAS, *Projecció de «L'Atlàntida» més enllà dels Països Catalans*, Barcelona, Nadala de la Fundació Carulla Font, 1977, pàgs. 86-89.

2. Encara hi hagué una nova edició, la sisena, el 1900.

3. La primera versió catalana de *Roser de tot l'any*, l'obra que estava traduint Pepratx, va aparèixer al llarg de 1893 al setmanari *La Veu de Catalunya*. Aquesta publicació, en el número del 7 de gener de 1894, anunciava, confirmant el que diu en la carta, que Pepratx preparava la traducció al francès del *Roser*. El polígraf rossellonès, però, no va arribar a publicar-la mai; en canvi sí que va editar posteriorment les versions franceses d'altres obres verdaguerianes: *Jesús infant* (1896), *A les víctimes del Basar de la Caritat i Flors del Calvari* (1897).

4. És el 27 de desembre.

5. Pepratx va fer diverses estades a Caldetes, on coincidí en alguna ocasió amb Verdaguer, quan aquest hi sojornava a la residència familiar del marquès de Comillas. Verdaguer, però, trencades les relacions amb Claudi López, ja no hi retornà més.